

ק. צטניק: הנושא את גופו בזרועותיו

ברדת הלילה שבים החזיונות ונעורים כדי לרחף באפילה. כביכול, הסלעים המשיבים את ספיגת להט יומם לחשיכה. באושוויץ, משאפסה כל תקוה, היה יוצא בעלת-לילה לחבוש את כיפת-השמיים על ראשו. בדממת הבדידות ניצנץ הקיום מנגד כגחלילית תועה. והעיניים טוו קורים ללכדה.

זה-כבר הסכין עם חזיונותיו. ראם כעוברי-דרכים, חורשי-מזימות, הנקלעים לקראתו. שפת-הסתרים שלהם ידועה לו. בני חבל-ארץ אחד הם. דימה ששקעו עם רעידת האדמה לתהומות, והנה, כרכובים על הקרוסלה שיוצרים הימים, חולפים הם על פניו ומופיעים שוב. מהם בשינוי-פנים, מהם בהסתר-פנים, אך במבט כולם— אותה תביעה אילמת. יש להניח כי לכך גם כוונתם: יראה את חתימתו על הכתב ויזכר ביום-הפירעון!

בהביטו עתה אל הגבעה המקיפה את כיכר-הכפר, נחשפה הזכירה במחרוזת מנורות-הלוקס שדלקו על הרכס. מין תחושה של חזות מכושפת היתה באווירה. עצמים מופרים שאין לנגוע בהם בידים. הנשים, נשי הכפר המוסלמי, שמקומן לא יכירן בהתקהלותם של גברים, רחשו על הרכסים. הן וטפן עמהן. רק בחדור המבט אל הרחק ניתן להבחין בישותן. עטופות-לילה, בצלע הלוקסים, תמהו עיניהן אל המראה.

ברדת הסכנה לוחשת כיפת-הלילה, גם באזניך גם באזני האורב במארבו, את צליל היגון הנעלם אשר פשר אין לו. רק ההד החבוי במעמקיך עונה לו כשפתו. מעבר למחרוזת מנורות-הלוקס, מעבר לשטח-ההפקר של האפילה הנפרשת—מה צורה ומראה עתה לספנה אשר ריחה נישא לכאן עם כל משב-רוח? מחרוזת הנורות מעל לגדרי-התל המחושמלים באושוויץ לחשו בלילות לאזניך אגדות על עולם נעלם הנפרש אי-מעבר לנורות הדולקות. אפשר קיימים בו בני-אדם אשר צורתם ומראיהם עדיין מהבהבים היו לעיניך מחבייני הזיכרון.

רק לאחר-מכן הוברר שגם אלה שפלאו אותך בני-אדם היו. המעבר לרכסים, מה טומן בחובו הלילה? "האמנם, גברתי, אפשר להעלים עין מאלה המוכנים לתת מחסה לזורעי-המוקשים בכבישי הארץ?"

מאות של ראשים בצוות. שורות. שורות. אורות-הלוקס חושפים את הראשים כאגם מתוך האפילה החוגרת סביב-סביב. אדירה הזימרה הנישאת מגרונם. כביכול, תוכן חדש גילו במלים הדהויות. מסתרי המקום נתגלה להם, ובקריאת-תגר רוננת הם מריעים: "מה-טוב ומה-נעים שבת אחים — —"

זקני הכפר בלבנונית-הכפיות ליד בני-נוער אמריקאי ממושקף. ימים ואקלימים חוצים ביניהם; כמו בינם לבין שכניהם לארץ קטנה אחת אותם מרחקים אפלים

מפרידים עוד יותר. עתה מאחדם הרטט הטהור. מתוך כאב האיבה הוא מתרומם ועולה.

אם רק מסרת קולך אל בין מקהלת השרים, שוב אין מיגבלות. נעלמו העכבות. נפרצים התחומים. שוב אינך בוש להביע את המשאלה. במקהלת השרים יכול אתה לומר את אשר לא תגיד בשפת-הדיבור. על כן, עוד הפעם. ושוב פעם. חבל לנטוש את שמחזיקים עתה בידיים. הכל יודעים את פירוש המלים. עיניים לעיניים אותו אומרות. וגרון לגרון יענהו. על כן, עוד הפעם, ושוב פעם.

מה טומן הלילה בחובו, ומה יביא עמו השחר?

"מן הטיוול בארץ נקה עמנו את הערב הזה ולא נשפחהו. עכשיו נדע שבארץ-הקודש יכולים לחיות בצוות יהודים וערבים".

זרות השפה מן המיקרופון נספגת ונטמעת באוויר הכפר. המתרגמים ניצבים משני צדי הנער-הנואם שמקבוצת הרבי זפין. משפט-משפט מועבר לעברית וערבית. בלי דעת את השפה, סופג הלב את היש-בה. משל, ויטמינים בה שיש לבלעם. האוויר מחוטא בפני פכחוננו של חידק-הציניות. כאן יכול לשרור אחד משני היסודות בלבד: החסד, או השנאה.

"אינני יודעת איך לומר זאת. אבל המילגה שאתם נותנים לי היא מיהודים. אנחנו עניים. עכשיו תהיה לי האפשרות להיות פעם מורה..." ושוב משפט-משפט. הפעם— לאנגלית ולעברית. בינתיים יכולה נערת-המילגה להשיב רוחה ולסלול דרכה בקושי במבוכת-המלים אל המשפט הבא. "תמיד רציתי להיות מורה. עכשיו, כשאתם עשיתם דבר כזה, אני רוצה עוד יותר..."

ונמשכו הנאומים, משולשי-הלשון. דיברו יהודים. דיברו ערבים. ודיבר הרב זפין. כביכול, פרקו את משיכת-הפובד מגופם אל המלים. אמרו: ההידברות פנים-אל-פנים חובת-השעה היא! אמרו: צריכה לבוא ההיפרות האישית בין שני העמים! ואמרו: היה צריך רק לקום אדם אחד, הראשון, ולהתחיל בעשייה, וכמובן לא לפי צו השלטונות. ולא כדי לעשות נפשות למפלגות. וכדומה, וכדומה. משל, נזקק המעמד למליצה ולשיגרה, ולא ירחף לספירה שהם בגופם מגלמים אותה.

צעירי הכפר, אלה המבקרים תדירות בבית גליליה, הפצירו באורחים. השולחנות עמוסי-הפיבוד מחכים. ותוך כך כופים הם אותך לשים לב להתחטאות שבעיניהם על שלא ניתן להם להקביל אורחיהם בזבח-של-ממש, כמסורת. נאמר להם, כי קבוצת הרבי זפין מקפידה על טהרת הפשרות.

פניהם הנחושתיים של נכבדי הכפר, חבושי-הכפיות, נעים לאטם בשולי הכפר. הם בוחשים בתחום האור והאפילה. נמוגים ומופיעים. הבעלות על המקום רווחה באטיות צעדיהם. שליטים במחוזם. אין מעצור במרחבי הדמיון. יש ואור-הלוקס חושף את השתיקה ההרמטית שעל פניהם. מבט במבט פוגש. אז דורך הסנדל על בדל-הסיגריה בעפר: שפות זרות כה הרבה חולשות על-פני כיכר-הכפר שלהם. אינך יכול לפנות לאדם בלא מתווך. ממילא לא תוכל להביע את אשר לשון-אם מיטיבה כל-כך להסתיר. בשפתך לא יטמנו פח לרגליך. ושוב השתיקה ההרמטית.

רק הצעירים יודעים לקרוא בקלף־פניהם. ואולם הצעירים: בלב הכיכר במחול עם היהודים. מעגל בתוך מעגל. ידיים בידיים אחוזות. מכושף הלילה. והנהייה בלב נאחזת בקסמיו. עד שהינך מסוגל לחשוב: שמא על־פני כיכר זו עצמה רקדו כך רועי שבט־יצחק עם רועי שבט־שמעאל? ועוד, ועוד שאלות כאלו וכיוצא באלו. רחוקות מן היום ומן השחר.

”דור חדש צמח בארץ. גם אצלנו, גם אצלם. האם לא נשבור אנחנו את מעגל־השנאה?”

בעין אתה רואה את המראה. שוב אין להתעלם. אתה חש בדופק של התמורה. הינך חלק בוויטראז' היוצר את המראה. העשייה יצרה את המתרחש. מה טעם לתהות אל הסתרים שבמערכי־הלב? אין לך אלא זה הקיים שצופיות בו עיניך. והוא יחלחל עד אל שרשי הכוונות. אין זו שמורת הטבע. אתה עומד בתוך התסיסה, והתמורה מצטללת ועולה.

דור חדש פורץ ממוסרות הכפר. הם בונים את העיר בשתיקת יועם ובהשפלתם. ונמשכים אליה כאל סוררת שאין ידם משגת עדיה. עתה באה היא אליהם; אל כפרם הגידח והחשוך. אליהם באו. בנות ובנים. תל־אביב וניו־יורק. ניחוח מגרה, מכאיב ומשפר. מעגל בתוך מעגל. ידיים בידיים נאחזות. גם לשרשי מחלה ממאירה חודרות הקרניים לרפאותה. אך יש וקרניים המשתברות פורשות מיקסם־שווא. לילה מדיה. רגעי ובן־חלוף.

ב

הבית נתמלא עשן סיגריות. אט־אט התקבצו בני־משפחה ומקורבים. מהם להביע הוקרתם לגליליה, מהם להיפרד מג'ומאנה, נערת־המילגה. “אני שמחה שאתם נשארים אצלנו ללון”. אמרה. מחר עם שחר ייצאו יחד לנצרת. הדוד דרוויש, אפוטרופסה לאחר מותם הטראגי של הוריה, יתלווה אליה בדרכה, ועל גליליה יהיה להסדיר שם במשרד את ענין הכספים עם קבלתה של ג'ומאנה למוסד. “איזו אצילות מלבבת בפניה של הנערה”, אמרה גליליה לצדו של הארי.

בחוץ היה הלילה החשוך. האפילה רוקנה את מרחב הכפר מכל־וכל. כמו לוא נסעו האורחים ונטלו עמם את געש־הצהלה על כל אבוריה כלעומת שהביאום. לא השאירו אחריהם דבר.

הנשים אספו וזה־כבר את מנורות־הלוקס לבתיהן. הכפר חזר על עקבות־עצמו. רק בבית אליו הוזמנו גליליה והארי ללון היו כותשים קפה במטבח. מכינים תקרובת. לכתחילה מותר היה להניח כי סערת־השמחה שרגשה קודם־לכן על־פני כיכר־הכפר תמצא עתה פורקנה באינטימיותו של הבית. משל למחזה־נים הנותרים בחוג עצמם בתום המשתה. ואמנם נראו כך הדברים לכתחילה. עד שהסיפור בפני האם הזקנה נעצר פתע כדי לפנות בגרונה מקום־מעבר לדמעות העולות בכובד ואלם. כשריון על שרשראות, ובהגיען הן יורדות אל בין רגבי לחייה. אראז ממשיכה היא בסיפור

באותם טון וקצב של ראשיתו, עד ששוב נעצר הסיפור. תפוס הגרון. והלאה בסיפור. ושוב הפסקה.

רק קצב כתישת הקפה במטבח נשמע.

והיה זה כמעבר לקוטב אחר. נפתחו, אפשר לומר, הגנוזות אשר את מפתחותיהן מוסרים ראשי־משפחות מדור לדור.

מעבר אכזר ופתאומי מאווירת כיכר־הכפר קודם. ושמא לא כל־כך פתאומי. תוצאה ישירה. השתלשלותם של דברים. ואולי גם אות של אמון. עכשיו דיברה צלקת־המשפחה. השיל הכאב את עורו הקורם את גופו. הינך רואה את התנועה הפנימית. זה הערב הוא שהמיס את הבריחים הנועלים את הרעלים פנימה. והנפש התחילה לפלוט את החמרים :

"יא בְּנִתִי, רחוקה היא אמריקה? כן, רחוקה. הביטי בחלון. שם, מאחרי הגבעה, יש כפר. ויש שביל. הייתי הולכת בו, וחזרת. עצמי עיניך וכמוני תוכלי לראות את הכפר. הוא קרוב. אבל רחוק יותר מאמריקה. ראיתי את הרבי שלכם מאמריקה, יתן לו אלהה חיים ארוכים. רק את בני הנמצא שם בכפר אני לא יכולה לראות. עשרים שנה לא ראיתי את בני. אני זקנה. אמות ולא אראה את בני."

מפינת החדר הסתכלה אל הארי עינה הבולטת של הטלביזיה, חורוורת וכבויה. בישראל עדיין אין טלביזיה, אבל ברוב הכפרים הערביים ניתן לראות את מקלטיה. עם כניסתו לכאן סובב הארי את הכפתור, ומיד חלפר־צעדו בבית גדודי צבאות חמושים, רגליהם מונפות בקצב הצעידה ההיא, הזכורה לו. מבט עיניהם היישר אליך: "אנו חוזרים!" "אנו חוזרים!" ומיד מלוא־פניו של נאצר בין מיקרופונים; ומיד ים ראשי־המונים גועש, קולות המשולהבים בשיני פער־פיותיהם. היתה זו טלטלת־מעבר, כטילטולה של יד אכזרית מתוך אווירת תחילת הערב־שבחוץ לזו שהתקלפה ויצאה מתוך הגנוזות בבית־שבפנים. וכיון שנחשפה, שוב לא ניפרה הפתאומיות שבמעבר. טושטשו הגבולות. נכנסת לאקלים השלט, והינך שרוי בו. מתחת לרבדים הוליכו שבילים סמויים מראשונות החוויה שגרפה אותך בחוץ אל התערטלותם של שרשי־הפצע בפנים. כפתיון הממיס את הזהירות ומוציא את החיה הנרדפת ממחבואה.

היו מהם שהשפילו עיניהם שעה שדיבר דרוויש. במיוחד הצעירים. חשו עצמם שלא־בנוח על כי בנוכחותם מושמעים הדברים. אולי העדיפו שיישאר הדברים כמוסים בגנוזותיהם, ושמא העדיפו לשכחם ויוכלו סוף־סוף לשחות בזרמם של החיים החדשים. צריבתם של הדיבורים ניפרת על פניהם. כביכול, מוציא דרוויש את קלון משפחתם לרשות־הרבים. הצטערו שנקלעו לכאן, ואולם לקום עכשיו ולעזוב אי־אפשר. שהרי על דמו ובשרו מדבר דרוויש. על אביו, על אחיו.

"בן כמה הייתי אז, אמא?" שואל דרוויש. והאם הזקנה, עיניה באפילת החלון: "אולי בן שמונה הייתי, בני."

"אבא השתטח בגרון על הקש. 'אני לא אעזוב את ביתי!.. זוכרת, יאמא?"

נפלט להארי מפיו: "ולמה בעצם ברחו כולם?" וכמו היתה השאלה זרה לכאן.

"מובן שהכפר נלחם אז ביהודים. אבל אבא היה זקן. רק כסף-כופר לקנות רובה נתן ללוחמי-הכפר. הוא עצמו לא נלחם. ואולי פחד שהיהודים, אם יכבשו, ישחטו את בניו. וכשעבר אתנו לצד השני של הגבול, כמו לא עבר. הסתובב, הסתכל בכיוון הבית שלו. שכב על אֶם-הדרך, ומת. אני ועטאללה עמדנו ליד גופתו. עטאללה לא רצה לחזור. היתה נקמה בעיניו. אפילו אף אחד בעולם לא יהיה לצדו, אני אהיה לצדו. בן כמה היה אז עטאללה, יאמא?"

"אולי בן עשר, בני". ועיניה בחשכת החלון.

ואתה רואה את הגבול היוקד בגוף החי. את לבה של אם זקנה זו הוא חוצה. וכפצע מעלה-מוגלה הוא מטפטף טיפותיו לשרשי הדור הבא. אחנה יהודית-ערבית. הידברות. ידידות והיפרות פנים-אל-פנים. שבת-אחים. על מה עוד לא דיברו הערב בחוץ, ועל מה לא שוררו. ובפנים—הגבול החוצה ומפריד. יוקד ולוהט. אין לכבותו. מלרובה על-ידי כוחות זרים החפצים בהיותו. זקוקים הם, כפי הנראה, ללהטו. לולא חתך הגבול מאחרי הגבעה הרי שעטאללה, אחי-דרוויש, יכול היה עתה לשבת כאן אתנו. אילו כך, האם לא היתה שמחת החוויה של תחילת-הערב נמשכת גם עתה?

הצעירים מצאו אחיזה לעצמם בידיהם האוחזות בספלונגי-הקהווה. תלו הגיגיהם באזני-הספלונים כשהסיגריה הבווערת תקועה בין האצבעות. יש להאזין כשראשי-משפחה משמיעים דברם. מהגם כשהכבוד והשותת-דם הוא המדבר.

ומתוך הפינה לוטשת הטלביזיה אל הארי עין חוורורת, טרופת-לבנונית. קולות ההמונים הותירו בזה את הידהודם. עצום-עיניים תוכל לראות את צעידתם החמושה: "אנו חוזרים!" בלב ניצבת פתע השאלה: עטאללה, אחי-דרוויש, עכשיו—האם אין הוא מאלה החוזרים לכאן באפילת-הלילה כדי למקש את הכבישים?

צידד מבטו אל גליליה. זווית-שפתה נשוכה בין שיניה. מופרת לו תנועת פיה כל-אימת שהאזנתה מרוכזת כדיבורים כבדי-משקל. עתה פניה דרוכי-קשב לדברי דרוויש. גם בנסיעתם במכונית לכאן ראה זווית-שפתה בין שיניה בהאזינה לאיש-הרשות: "האמנם, גברתי, אפשר להעלים עין מאלה המסוגלים לתת מחסה לזורעי-המוות בכבישי הארץ?"

"תסלח לי, דרוויש", אמר הארי. "מכל לבי אני מעריך את גילוי-הלב שלך כלפינו, כאות אמון וכבוד. שמעתי את דבריך המרים על יחס היהודים בעיר לפועלים הערבים. מי מן הנוכחים כאן אינו יודע על הפעולות הנעשות לתקן את המצב. הרי אתה עצמך התוודעת אל גליליה כאשר הביאה אנשים בעלי-עמדה אל השדה שיראו איך בגשמי-זעף לגים פועלים ערבים תחת מכסה פחים בשדה הפתוח בתל-אביב. הדברים ידועים. אבל הרשה לי גם אתה לשאול אותך באותו גילוי-לב: אם, למשל, היה אחיך עטאללה מופיע כאן ליד דלת ביתך בלילה ותמריל חומר-חבלה על שכמו, האם היית נותן לו מחסה-לילה?"

ספלונגי-הקהווה בין אצבעותיהם של המסובים זעו. ירדה שתיקה סמיכה בין השואל

לבין הנשאל. מוטב לומר, בין שני יסודות. ושמה בין שני עמים. שתיקה שאינה יכולה להימשך. נשאלה השאלה, והיא דורשת תשובה חותכת ברוח השאלה הנוקבת. שוב אין חזרה ומנוס. היא תלויה ומאיימת לא דווקא בזה המקום ובזה הרגע. תלויה היא ועומדת בחללה של הארץ התצויה והמשושפת. כולה.

"אני מבין אותך", אמר דרוויש, ובקולו נימה נדפאת. "אבל אבין אותך היטב יותר אם תאמר לי, אילו היית אתה במקומי, ואחריך, שממנו נפרדת לפני עשרים שנה ליד גופו המת של אביך, מופיע פתאום בלילה ליד דלת ביתך ותרמיל חומר-נפץ על שכמו—האם היית אתה מוסר אותו לשלטונות?"

ג'מאנה, רק תחינה אילמת עלתה ממנה. כאב צורב היה בעמידתה של הנערה כשהמזוודה נתונה בידה. שוב לא היה המשך לדיבורים. ולא יכול עוד להיות. הכל ברור. עליך להתמסר ולזרועות הסטיכיה העיורת, והיא שתשא אותך בורם לאשר תשא. זוהי המציאות שעליך להסתכל בה עין-בעין. פצע בוער בנפש האדם התצוי בארץ התצויה. יבוא יותר ויותר למפגשי האחות והידידות היהודית-ערבית בביתה של גליליה. יפתחו יותר ויותר בתים כאלו בצפון ובדרום. יסודרו עוד ועוד כנסים כאלה בכפרי הערבים. ייצאו במחולות. ישירו שירים. ינאמו נאומים. ויענקו מילגות בשפע. ואם זקנה תביט בליל אפל אל הכפר שמנגד ותחפה לבנה שישוב אליה טרם מותה, ולו אף יהיה תרמיל חומר-נפץ על שכמו.

צריך להכין את המיטות. מחר עם-שחר ייצאו לדרך. והחלו הנוכחים מתפורים. בעיניהם השתקפה ההתנצלות האילמת, זו שניבטה מעיניהם על שלא ניתן להם להכין זבח-של-ממש בשביל מכובדיהם האורחים. לחצו ידיים, וידיהם רפות, מזיעות. לא היה דבר בפיהם לומר. יש להניח שפהגיעם החוצה נשמו לרווחה.

ג

מאחרי הערפילים ניצת המזרח והלך בשפך-ארגמן שזרם וגאָה כנהר. עוד-מעט תעלה השמש ותופיע. "טוב לתפוס אותה ברגע כזה", אמרה ג'מאנה. ואולם אין להתעכב. לפי חשבוננו של דרוויש עוד יספיק היום להגיע בזמן הנכון לעבודה בתל-אביב. ממילא הוא עובד בקבלנות. אפילו יתחיל בשעה אחת-עשרה, עוד יספיק לגמור את מיכסתי-ימו.

מאז קנה את הטנדר הוא מרבה יותר לשוב לכפר. שוב אינו צריך לישון כעכבר בשדה-הקוצים. ואם מתחשק לו לבקר בקולנוע בעיר, יכול הוא גם להחנות את הטנדר בשדה. "אני ישן בטנדר שלי כמו מלך". העיקר, אם יסעו עכשיו בטמפה, ואם יחתוך את הדרך שבין שני הקיבוצים הקרובים, יוכלו מיד לעלות על הכביש הראשי. חלק כסרגל.

גליליה התניעה את המכונית. אמש, בתכונת-השמחה, שכחו להעלות את הגג, והמושבים ספוגים רטיבותו של טל.

הטנדר זז. ג'מאנה הסבה ראשה אליהם. ידה ניפנפה לגליליה והארי שנסעו בעקבותיהם. ידה המורמת נפרדה מביתה ומן הכפר שהיא עוזבת אחריה. התחזור

לכאן כעבור ארבע שנים? מין תוגה כוססת בניפנוף-ידיה של הנערה. "תמיד רצייתי להיות מורה, עכשיו אני רוצה עוד יותר". מה תלמד ג'ומאנה כעבור ארבע שנים לילדים? שאל הארי עצמו. אך מיד דחה את המחשבות מלבו. עכשיו לא רצה להמשיך בהן.

הקיפו את הכיכר. השולחנות ניצבו בשולי המקום. עליהם הבקבוקים המרוקנים. שורות הספסלים. שולחן-הנואמים. מה-טוב ומה-נעים שבת אחים—
יצאו מן הכפר. השמש טרם עלתה. אפשר היה לראות איך נאבק השחר במזרח עם ערפילי-הלילה על-פני מישור ארגמני, לוהט כדם. "יהיה יום-חמסין", אמרה גליליה.

והיתה בו שביעות-רצון על שהוא נמצא לידה. יש להניח שלא בשינה עריבה עבר הלילה על גליליה. לא רצה לשאול. כדי לא לעורר את הדברים. יום חדש. שחר נפלא. וכדרכה בנסיעות, ציפה שתפצח עוד מעט בזימרה. לא רצה להאיץ בה. נסעו בשביל-עפר. מכאן יעלה הטנדר אל הדרך שבין שני הקיבוצים. דרוויש בקי בדרכים. את הטלביזיה קנה לעצמו כשעבד במקומות אלה. "היו אלה ימים של רווחים יפים". עד שהתברר שבתל-אביב אפשר להרוויח עוד יותר בעבודת-בנין.

רעננות רוגעת עלתה מן השדות. שחר רחוף-טללים. כשהיא בדרכים אין גליליה יכולה לשבת אל ההגה בלי ללוותו במיקצב שירתה. באידיש, בעברית, ובכלל. דוק-השינה עדיין על עפעפיה. ואולם ההתרוננות כבר החלה בה. וסייעה לכך ג'ומאנה מול עיניה, שאינה יכולה לשקוט בטנדר על מקומה. ואפשר להבינה. פניה יותר משהם מופנים אל הכביש, מופנים הם אל גליליה. "ילדה מתוקה", אומרת גליליה. "יהיה עלינו לבקר אצלה כפעם-בפעם. הבט על האושר שעל פניה. שרים, הארי? אז בערבית, שגם ג'ומאנה תשיר אתנו. ובכן, מתחילים! גיבנאלכום סלאם עליכום —"

שיחי הקקטוס לצדי הדרך הצרה הושיטו כפות עמוסות צברים בשלים. חבל שאין הזמן מרשה לקטוף. שליט הזמן במסילתו, והשבבים על-פני זירמתו צפים לקראת גורלם. ג'ומאנה הפוכת-ראש אליהם. שרה בכלל-פה. מוחאת כף אל כף. שחר רונן. מתסיס את הציפיה בלב. כביכול, סימון-דרך זרחני, מאיר בהחזר-אור שאתה היצת בו. אפשר לחוש את חילחול הבשורה. חלומה מתגשם. גם ממרחק תיראה השמחה שעל פניה.

ותוך כדי ראייה—

הטנדר בעקר. מועף. מצלמת-העין עוד הספיקה לשדר אל המוקד שבמוח את היפוכו הלולייני של הטנדר באוויר.

ושוב. לא מאום.

איפול. צילולואיד שרוף. ושוב, אין נמדד באמת-המידה של הזמן. שבבים שנפלטו ממסילתו.

נפקחו העיניים. אפשר נעצמו להרף-עין, ואפשר לא נעצמו כלל. נעקרו התחושות.

וחוליית-הזמן שקפצה מתוך המסילה אספתן והתגלגלה עמהן לעבר הבלתי-נודע. על סף שובן תהו העיניים תהייה ראשונית. משל ללטישת עיני עובר. ראו את גלגלי-הטנדר הקדמוניים מזוקרים אל-על ממש לידם. הם גופם בתוך חצץ של רסיסי-זכוכית. ועדיין אינם תופסים את השינוי והמשמעות. ואילו שאלו אותם, אפשר היו יודעים לקרוא בשמות העצמים אליהם בוהות העיניים, שמות ללא משמעות.

גליליה ראשונה שחזרה אל איה-הבנה של ההתרחשויות: חרטום הטנדר המהופך על חרטום-מכוניתה המעוך; שני הגלגלים באווירו של השחר שעודם נעים בגסיסתם.

"הארי, מה קרה!"

מלמטה לא היתה כל אפשרות להגיע אל דרוויש. רק חלק ממעילו ניתן לראות. חמת-הברזל בלעתו. כהמומים נזכרו בגי'מאנה. ורצו לעבר השני. בהיעדר ההגה נפתחה המובלעת אל גופה.

הארי נשאה בזרועותיו. בין שני יישובים יהודיים היו. ולא ידע לאיזה משניהם קרובה הדרך. ושמא להשאירה במקומה ולרוץ להזעיק עזרה. ושמא לחכות עד שיעבור רכב כלשהו. במעומעם נזכר שגליליה כבר רצה קודם-לכן לפיוון ההפוך. לא היה בגופה המרוסק של הנערה כל זיע-חיים. ואולם כל רגע עלול עתה לחרוץ. נשאה בזרועותיו ורגליו כושלות בבהילות תאוצתן. כנראה נפצע גם הוא. ממצחו ניגר הדם אל פניו, וידיו אינן פנויות לנגבם. מחשבות בצלילות אימתן סערו במוחו. ראה דברים שהשתייכותם אל ההתרחשות זרים ורחוקים. ושמא רק נדמה הדבר כך. עיניו בדרך שלפניו ובמגדל-המים המזדקק מבין האמירים. אפשר תוך דקה תעלינה רגליו על עוד מוקש הטמון בדרך.

"אם יופיע אחיך עטאללה ותרמיל-מוקשים על שכמו, האם תתן לו מחסה-לילה?" לא היתה לו שליטה על השחוללות המחשבות. אין בכוחו לעצור כשם שאין בכוחו לעצור ברגליו. האם תדביקו גליליה מאחוריו ברכב כלשהו, או שמא ברגל יספיק להגיע קודם?

חש בגוף שהוא נושאו שהוא גופו-שלו. זרועותיו הובדלו ממנו. לא-שלו. כך בזרועותיו נשאו חייל הצבא האדום מתוך ערימת-הירויים שביער, בדרך מאושוויץ. עכשיו לראשונה מתגלמות התחושות שאז לא היו קיימות במודע ועד כה לא קנו להן אחיזה בו. ומשנתעוררו רוקן פתע מכל תחושותיו. הן הועברו אל תוך הגוף הנישא בזרועותיו שלא מגופו הן צומחות. חש שגופו הוא הנישא עכשיו בזרועותיו של מציל.

וכאז כן עתה הוצת המזרח בשמש העולה. ואולם זאת הפעם הגוף הנישא בזרועותיו אין בו עוד רוח-חיים.